कृष्ण सुवेदीका गीतको सङ्कलन र अध्ययन

कृष्ण सुवेदीका गीतको सङ्कलन र अध्ययन
मिना पहारी
२०७३

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय

अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौं पत्र (५१०-६) को

आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि

प्रस्तुत

अध्ययन पत्र

मिना पहारी

क्रमाङ्क : ८/०६८

त्रि.वि. दर्ता नं. ८-२-४८-३४८१-२००६

नेपाली विभाग

पृथ्वी नारायण क्याम्पस

पोखरा

२०७३

निर्देशकको सिफारिस

कृष्ण सुवेदीका गीतको सङ्कलन र अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत अध्ययन पत्र रो.नं. ९/०६८ का स्नातकोत्तर तह, नेपाली विषयकी छात्रा मिना पहारीले मेरा निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । यसको अन्तिम मूल्याङ्कनका लागि सम्बन्धित निकायमा शोध निर्देशकका तर्फबाट सिफारिस गरेको छु ।

____

यादवराज उपाध्याय

शोध निर्देशक

शिक्षण सहायक

पृथ्वी नारायण क्याम्पस

नेपाली विभाग

वि.सं.: २०७३/१२/८

ई.सं.: २१/३/२०१७

कृतज्ञता ज्ञापन

लोक साहित्य नेपाली लोक संस्कृतिको प्रमुख अङ्गका रूपमा रहेको छ । लोक साहित्य लोक जीवनमा मौखिक रूपमा सदियौंदेखि बाँचीरहेको हुन्छ । यस्तै लोकसाहित्यको एक विधा लोकगीत हो । लोकगीत हाम्रो गाउँ समाजको जनजीवनको गेयात्मक रूप हो । लोक मनवका अन्तर मनमा स्वतःस्फुर्त रूपमा अभिव्यक्त हुने लयात्मक र रागात्मक अभिव्यक्तिलाई नै लोकगीत भनिन्छ । यसले हाम्रो गाउँले जीवनको पीर-व्यथा, मायाप्रेम, मिलन-विछोड तथा सम्पूर्ण लोक जीवनको भाव गीतका रूपमा बगाएको हुन्छ । पहिले-पहिले वनपाखामा घाँसदाउरा, मेलापात, उकाली ओराली गर्दा आफ्ना मनका भाव पोख्न लोकगीतको सहारा लिइन्थ्यो भने समयको परिवर्तनसँगै आज आएर त्यही वनपाखा मेलापातमा गुन्जिने लोकगीत शब्दमा सङ्कलित भई एल्बमको रूप लिइ रहेका छन् । यस्ता लोकगीतहरूमा हाम्रो मानव समाजका विभिन्न चालचलन, रीतिरिवाज, आस्था र मान्यता जस्ता विविध पक्षहरूको सजीव चित्र प्रस्तुत भएको पाइन्छ । यस्ता मानव जीवनका विविध पक्षहरूलाई सुमधुर लय र भाकामा सङ्कलन गरी गीतका माध्यमबाट श्रोता र दर्शक माझ प्रस्तुत गर्ने काम हाम्रा कलाकारहरूले गर्नु भएको छ । यसरी लोकगीतको फाँटमा आवद्ध रहनु भएका कलाकर्मीको प्रतिभा, साधना र संघर्षको उचित मूल्याङ्कन हुनुपर्ने देखिन्छ । यसै अभिप्रायले नै मैले कृष्ण सुवेदीका गीतको सङ्कलन र अध्ययन शीर्षकमा यस अध्ययन पत्र तयार पारेकी हुँ ।

प्रस्तुत अध्ययनपत्र तयार पार्ने क्रममा मेरा आदरणीय गुरुवर्ग एवम् सहृदयी मित्रजनहरू र परिवारबाट अमूल्य प्रेरणा, सुझाव, सल्लाह र सहयोग प्राप्त गरेकी छु । सर्वप्रथम अध्ययन प्रस्ताव स्वीकृत गरी अध्ययन अनुसन्धान गर्ने सुअवसर प्राप्त भएकोमा मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय पृथ्वी नारायण क्याम्पस, नेपाली विभागका प्रमुख कृष्ण प्रसाद पौडेल र विभागप्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यस अध्ययन पत्र तयार गर्नका लागि आवश्यक पर्ने सम्पूर्ण जानकारी र सामग्रीहरू उपलब्ध गराई आवश्यक सहयोग गर्नुहुने यस अध्ययन पत्रका नायक कृष्ण सुवेदी र उहाँकी श्रीमती पवित्रा सुवेदीलाई आभार प्रकट गर्दै धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

यस अध्ययन पत्र तयार पार्ने क्रममा शुरुदेखि अन्त्यसम्म अति स्नेहका साथ आवश्यक सहयोग, सुझाव, सल्लाह र निर्देशन प्रदान गर्नुहुने यस अध्ययन पत्रका निर्देशक

यादवराज उपाध्यायप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । विभिन्न समस्याका बाबजुत जीवनको प्रारम्भदेखि वर्तमासम्म उच्च शिक्षाका लागि प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने मेरा माता पिता विष्णुमाया पहारी र बुद्धि सागर पहारीप्रति म सदा ऋणी छु । यस अध्ययन कार्यमा हरतरहले साथ दिने जीवन साथी दीपक लामिछाने र हितैषी साथी संगीता पौडेललाई अन्तरहृदयदेखि धन्यवाद दिन चाहन्छु । यसका साथसाथै यस अध्ययन पत्रलाई कम्प्युटर टङ्कन, शुद्धाशुद्धी र साजसज्जासहित पूर्णता दिई सहयोग गर्नुहुने गण्डकी हाई-टेकका अनु बरालप्रति पनि आभारी छु ।

अन्तमा यस अध्ययन पत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली विभाग पृथ्वी नारायण क्याम्पस, पोखरामा प्रस्तुत गर्दछु ।

....

मिना पहारी

स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष

क्रमाङ्क ९/०६८

त्रि.वि. दर्ता नं. ९-२-४८-३४८१-२००६

वि.सं. २०७३।१२।४

ई.सं. १४।३।२०१७

विषय सूची

स्वीकृति पत्र

निर्देशकको सिफारिस

कृतज्ञता ज्ञापन

विषय सूची

परिच्छेद : एक

अध्ययन पत्र परिचय

	पृष्ठ
१.१ परिचय	१
१.२ अध्ययन पत्रको शीर्षक	१
१.३ अध्ययनको प्रयोजन	२
१.४ समस्या कथन	२
१.५ अध्ययन पत्रको उद्देश्य	२
१.६ पूर्व कार्यको विवरण	२
१.७ अध्ययनको औचित्य	३
१.८ अध्ययनको क्षेत्र र सीमा	३
१.९ अध्ययन विधि	३
१.१० परिच्छेद विभाजन	४

परिच्छेद : दुई

कृष्ण सुवेदीको परिचय

२.१ जीवनी	५
२.१.१ पुर्ख्यौली र पारिवारिक पृष्ठभूमि	५
२.१.२ जन्म, बाल्यकाल र शिक्षा	६

२.१.३ दाम्पत्य जीवन र परिवार ६

२.१.४ गायन क्षेत्रमा प्रेरणा र प्रारम्भ ७

२.१.५ रुचि र स्वभाव ७

२.१.६ अविस्मरणीय क्षण ७

२.२ कृष्ण सुवेदीको व्यक्तित्व ८

२.२.१ गायक ८

२.२.२ शब्द सङ्कलक ९

२.२.३ व्यवसायी १०

२.३ कृति १०

२.४ सम्मान पुरस्कार १२

२.५ सङ्लग्न सङ्घसंस्था १३

२.६ निष्कर्ष १३

परिच्छेद : तीन

लोकगीत र कृष्ण सुवेदीका गीतको सामान्य चिनारी

३.१ लोकगीतको परिचय १४

३.२ कृष्ण सुवेदीका गीतको सङ्कलन १६

३.२.१ राम्री चिटिक्कै १७

३.२.२ बाँच्नै गाह्रो भाछ १८

३.२.३ पीर परेर आको बेलामा १८

३.२.४ सँगै जीउछु मर्छु भनेर १९

३.२.५ सानु तिम्रै बन्न २०

३.२.६ तिम्लाई भुल्न जान्दै जानेन २०

३.२.७ स्याङ्जामा घरछ २१

३.२.८ किन ढिपी गर्छौ २१

३.२.९ नभन आज भोलिमा २२
३.२.१० हाम्रो माया दुर्घटना २३
३.२.११ यसपालिको दसैँ मनाम् कसरी ? २४
३.२.१२ मेरी बुढीको चुरीफुरी निकै २५
३.२.१३ अझैं माया २६
३.२.१४ पापिनी २७
३.२.१५ मेरी दुलही २८
३.२.१६ अहिलेसम्म छैन चिनेको ३०
३.२.१७ सालैजो गीत ३१
३.३ निष्कर्ष ३२

परिच्छेद चार

कृष्ण सुवेदीका गीतको अध्ययन

४.१ कृष्ण सुवेदीका गीतको अध्ययन ३३
४.१.१ बाह्रमासे गीत ३३
४.१.२ पर्वगीत ३४
४.१.३ संस्कार गीत ३५
४.२ कृष्ण सुवेदीले गाएका गीतमा अभिव्यक्त विषय वस्तु र भाव ३६
४.२.१ माया प्रेम ३६
४.२.२ नारीका वेदना ३८
४.२.३ सामाजिक विपन्नताको चित्रण ३९
४.२.४ वियोग र विछोड ४०
४.३ कृष्ण सुवेदीका गीतका विशेषता ४२
४.३.१ सरलता र लयात्मकता ४२

४.३.२ आर्थिक विपन्नताको चित्रण ४३

४.३.३ अनुप्रासमयता ४४

४.३.४ लोकतत्त्वको प्रधानता ४५

४.४ निष्कर्ष ४६

परिच्छेद : पाँच

निष्कर्ष

५.१ सारांश ४७

५.२ निष्कर्ष ४८

५.३ सुझाव ५०

सन्दर्भ सूची ५१

परिशिष्ट १

कृष्ण सुवेदीका गीतको सङ्कलन ५१-७१

परिशिष्ट २

कृष्ण सुवेदीसँगको अन्तर्वार्ता ७२-७३

तालिका नं. १

कृष्ण सुवेदीले शब्द सङ्कलन गरेका र गाएका गीतका एल्बम ११

तालिका नं. २

कृष्ण सुवेदीले पाएका सम्मान तथा पुरस्कार १२